

KOPITAR IN J. GRIMM OB CLOČEVEM GLAGOLITU

Najvažnejša sestavina Kopitarjevih pisem Jakobu Grimmu je utemeljevanje lastne podmene o panonski podstavi starocerkvenoslovanskega bogoslužnega (in sploh knjižnega) jezika bratov Cirila in Metoda. Tako je Kopitar sklepal na podlagi 25 besed, ki so v staro cerkveno slovanščino prišle iz zahodne južne slovanščine, predvsem prednice slovenščine, vanjo pa so dospele iz zahodne germanščine (konkretno nemščine), ne iz balkanske vzhodne. Moderna etimologija besedja potrjuje Kopitarjeva sklepanja. Kopitar je obžaloval, da njegovih nazorov o izvoru stare cerkvene slovanščine niso sprejemali Čehi, njegovi Slovenci in ne Jakob Grimm sam.

The main component of Kopitar's correspondence to Jakob Grimm is the argumentation of his own hypothesis on the Pannonian origin of Cyril's and Methodius's Old Church Slavic liturgical (and general literary) language. Kopitar came to this conclusion based on 25 words that came to Old Church Slavic from West South Slavic, to be understood primarily as a predecessor of Slovene, which received them from West Germanic (precisely, from German), and not from Balkan East Germanic. Modern etymological research of this lexicon confirms Kopitar's inferences. Kopitar regretted that his views on the origin of Old Church Slavic were accepted neither by Czechs, Slovenes, nor by Jakob Grimm.

Ta sestavek se opira na Kopitarjevo dopisovanje z Grimmom¹ (izdano, kot znano, od M. Vasmerja).

Kopitarjev Cločev glagolit od l. 1995² lahko, kar se prvotno latinskega razpravnega in prevodnega jezika tiče, beremo v slovenščini, Kopitarjevi dopisi Grimmu pa so še zmerej omejeno dostopni v jeziku, kakor je značilen za Kopitarja, torej v veliki meri v makaronščini, tj. konkretno v nemščini, dokaj gosto posejani z mesti v latinščini, zelo redko še v drugih jezikih, tudi v slovenščini.

Kaj vse je v Cločevem glagolitu, se vidi iz (podrobnejšega) Kopitarjevega kazala takoj za naslovno stranjo (in mojega na str. 96), pa tudi iz moje spremne besede (str. 87 do 93). Človek bi rekel, da je tam precej raznorodnih stvari, npr. Primerki glagoličnih pisav (str. I), Predgovor na str. III–LXXX, nato sam Cločev glagolit (1 do 2), 1–24 v ciriličnem prepisu in s »kritičnimi opombicami« pod črto na vsaki teh strani, pa grška predloga slovanskega prevoda s Kopitarjevim prevodom poslednjega v latinščino (25–40),³ Primerjava biblijskih mest v Clozu po ruski vul-

¹ B. *Kopitars Briefwechsel mit Jakob Grimm von Max Vasmer*, Berlin 1938, XXXVIII + 217 str. + 1 posnetek V. Hanke pisma J. Grimmu. V nadaljnjem je ta knjiga citirana s številko, ki sledi datumu, oz. je kar v oklepaju za določenim citatom ali besedilnim mestom.

² *Jerneje Kopitarja Glagolita Clozianus – Cločev glagolit*. [Uredil in spremno besedo zapisal Jože Toporišič; prevedel Martin Benedik], V Ljubljani: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture; Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1995, (8) + LXXX + (II) +86 (+9) fol. strani.

³ Ta Kopitarjev prevod v latinščino je v *Cločevem glagolitu* 1995 sedaj preveden v slovenščino (moja lektura v smislu stilističnosti).

gati iz l. 1758, ter še to in ono (40–44), nato pa še Slovanov svetega jezika kratka slovnica (45–67) in slovar (imenovan Besednjak svetega jezika slovanskega) (67–86).

Dopisovanje med Kopitarjem in Grimmom je zadevalo predvsem Kopitarjevo podmeno o panonskosti bogoslužnega jezika Cirila in Metoda, do neke mere pa tudi Kopitarjeve Brižinske spomenike v XXXI. poglavju Kopitarjevega uvoda pod naslovom Primerek karantanskega narečja 10. stoletja (str. XXXIII–XLIV), čemur so sledili razni dodatki, najprej Nagovor na 25. april, praznik sv. Marka evangelista, iz ruskega predgovora, nato Javna spoved, češka, XIII.–XIV. stoletje (str. XLV–XLVI oz. XLVII), pa Zgledi besedil iz slovanskih jezikov tostran Donave od 1057 do 1835 (str. XLVIII–IX), zatem pa kot Prvi dodatek še Ostromirjev koledar iz l. 1057 (LXI–LXIX) s pripisom (LXIX–LXX) in Drugi in nadaljnji 4 dodatki (LXX–LXXX), zadnjemu, petemu, sledi povzetek »Nekaj podatkov o Karantancih«, nato še o Obrih. Šesti dodatek pa prinaša Todonavskih Slovanov kronološki pregled zgodovine do smrti sv. Metoda. V sklepu (LXXX) je Kopitar sam povedal, da je s tem uvodom »poleg zgodovine Cločevega kodeksa žele// osvetliti« še dvoje: »Prvič: da je črkopis, ki se sedaj imenuje glagolski /.../, če ne starejši, vsaj enako star kakor cirilski;« in »Drugič: da je bil sveti jezik obojnega obreda, sedaj izumrl, v devetem stoletju domoroden za vernike škofije panonskega nadškofa sv. Metoda, namreč za Slovane iz Panonije ali Karantanije /.../; le-ti so bili že nekaj stoletij pred svetima bratoma Cirilom in Metodom po alemanskih oziroma bavarskih misijonarjih poučeni o krščanskih skrivnostih. To slovansko narečje svoje škofije je torej Metod l. 870 v Panoniji prvič povzdignil do oltarja, kmalu so ga z velikim navdušenjem sprejeli vsi drugi Slovani; zaradi vpadov Madžarov je bil kot sirota izgnan iz prvotne domovine in dobil pripravljeno zatočišče pri sorodnih Bolgarih, Hrvatih, Srbih in končno pri Rusih; v stiku z vsakim od teh je tudi marsikaj pridobil, česar v Panoniji ne bi bil poznal, z druge strani pa je kot begunec izgubil, kar bi bil imel doma.« (O prvotni panonskosti stcsl. jezika svetih bratov je Kopitar pisal še v poglavju XII (na str. VIII–IX): Izvor svetega jezika Slovanov, ali na str. XXXII v zadnjem odstavku XXIX. poglavja: »Slovansko bogoslužje se je namreč začelo v Panoniji, in to prav v narečju panonskih Slovanov, ki niso bili povsem na novo kristjani rimske Cerkve, saj so že uporabljali njen koledar.« Kopitarju so, tudi pri nas, očitali, da je, hiperbolično povedano, v knjigo znosil skoraj vse, kar je o Slovanih vedel /v bistvu mu je zamisel o predstavitvi slovanstva predlagal J. Grimm, kakor bomo še videli/, konkretno pa vsekakor veliko takega, kar s Cločevim glagolitom ni povezano.⁴ Glede vsaj enake starosti glagolice s cirilico je Kopitarjeva misel nasproti Dobrovskega mnenju o poznem nastanku glagolice zmagala in o tem v dopisovanju z Grimmom kaj več ni govora. Kakor je znano, je Grimm dolgo sprejemal tudi Kopitarjevo tezo o panonskosti slovanskega bogoslužnega jezika. (Sicer ne tudi po izidu Glagolite Cloziana.) S katerimi argumenti

⁴ Na eno takih kritik pri nas doma (pa tudi na prikaz v SBL) se odzivam v svoji Spremni besedi h Kopitarjevemu *Cločevemu glagolitu*, str. 87–93, in sicer na str. 90–91 oz. 91–92.

pa je Kopitar Grimma pridobil oz. pridobival za svojo tezo? Na to bomo odgovarjali, ko po vrsti pridemo do takih mest.

Najprej imamo v pismu s 24. 4. 1824 naslednji Kopitarjev odziv na Dobrovskega knjigo *Cyrrill und Method, der Slawen Apostel* (Praga, 1823): »Dobr/ovskemu/ se ne zdi vredno v njegovem Cirilu ovreči mojo karantansko hipotezo. Vprašujem, ali so *pop, oltar, kr'stiti* mogoči v Bolgariji ali Srbiji pri lat. ali grških spreobračevalcih.⁵ Sicer pa so prvi mezijski Slovani, septem generationes Slavorum /sedem rodov Slovanov/ po vseh jezikovnih ostankih istega plemena s Kranjci; le da so se Karantanci (= Kranjci, Štajerci, Korošci, ogrski Vendi in provincijski Hrvati) ohranili čistejši kot mezijski, macedonski in morejski, ki so v Bolgariji izoblikovali slov/ansko/ roman/am/ rustic/am/ /kmečko romanščino/ in se v Macedoniji in Moreji kot nekdanji Slovani komaj še spoznavni po nekaj ostankih.« (18)

Naslednje tako mesto najdemo v Kopitarjevem pismu z 12. 4. 1826: »Da sta *Božič*⁶ [tako] *Spasov dan* tudi v grški Srbiji v rabi (*božič* je deunculus, mladi, novorojeni Bog, kakor mali ženin dan /Frauentag/Mariae nativitas /rojstvo Marijino/, potrjuje nastanek tega krščanstva v nemški Panoniji. Prim. Pilgramova *Calendaria*.*) Kakor tudi Dobrovskega *česarь* za *carь*⁷ (v Ostromirjevem kodeksu, najstarejšem naravnost *cesarь*) – neutajljiv /unleugbar/ panonizem – ker ta nemškولاتinski izgovor poznajo samo od zahodnjakov pokristjanjeni.« (31) »NB. Dobr. piše novega Cirila. Vedremo /videli bomo/, kako bo dokazoval. V pismih sem mu vse odkrito povedal, kakor prej ustno pozneje tiskano oceno njegovih Institt.«

Ob tem se je (7. 6. 1826, 33) spraševal: »Ali je naš *božič*, mali Kristus iz nemškega, kakor velika in mala gospojnica« (šmaren).** In (6. 9. 1826,

⁵ V naslednjem pod črto navajam sproti sodobne etimologije teh besed po Petra Skoka *Etimološkem riječniku hrvatskog ili srpskoga jezika* (dalje Skok) I–III, Zagreb 1971, 1972, 1973, oziroma Maxa Vasmerja ruski izdaji etim. slovarja z naslovom *Etimologičeskij slovar' russkoga jazyka*, I–IV, Moskva 1964, 1967, 1971, 1973 (dalje Vasmer); včasih navajam kaj tudi po Franceta Bezlaja *Etimološkem slovarju slovenskega jezika* I–III, Ljubljana 1976, 1982, 1995. **Skok**: *pop*: »nije moglo ući u slavine preko balkanskog latinizeta /.../ su taj naziv uvela Sveta Braća kao misionari«; *oltar*: **ältär**: Mikl., Brückner iz stvn. altari; »ne ide u praslav. doba«; (**Bezlaj**): »preko stvn. altāri, altār(e)«; *krbste*: **krist**: »sveslav., ali nije praslav.«; »ne predstavlja narodni latinski govor Balkana, nego je kasnije teološko proširenje u semantičkom pravcu, koje je zacijelo došlo sa zapada (iz Ogleja?). Ne treba da bude iz stvnjem. *christenen*, /.../ od čega bi *krst* bio postverbal.« (**Bezlaj**): »Najbolj verjetno izhodišče za slov. *krbstь* je stvn. *krist*, *christ* kakor pri got. *Christus*.«) – **Vasmer**: *pop*: »Glede na razširjenost v zahslov. je ta beseda morala biti prevzeta iz stvn. pfaffo 'pop, duhovnik'.« – **oltarь**: »Sodeč po končaju besede, je najverjetneje pevzet/ prek stvn. altāri – to pa iz lat. altare.« **krest**: »Prvot/noj je *krbstь pomenilo 'Kristus' in je nastalo iz stvn. *krist*, *christ*. Verjetno se je nato razvil pom/en/ 'razpelo' (lat. crucifixus), od koder je pognal pom/en/ 'križ'.«

⁶ **Skok**: *bogat...* *božič*: »*mali bog«; **Vasmer** tega nima.

* Antonius Pilgram, *Calendarium chronologicum medii potissimum aevi monumentis accomodatum*, Wien 1781. (Podatek po Vasmerju, 31.)

** Takega je pri Kopitarju v pismih Grimmu še več, npr. 1. 7. 1826, 43: »Je naše *misa* /.../ vaše *mēs*, ali neposredno lat/insko/ *mensa* (prim. *ἀντιμισιον*) kakor *golub* h *columba*?«

⁷ Tu in še večkrat prej in pozneje je Kopitar v slovenščino prevzete besede pisal v cirilici, mi pa jih iz tehničnih razlogov podajamo v latinščinem prepisu, in sicer v kurzivu.

46): »Torej *kramola*⁸ ali tudi *karmula*,*** če je nemškega korena, je kakor *carb* iz *cisarb* še ena danost več za panonskost starosl. narečja. Slovani ob Aniži so bili Slovenji, kakor se iz vsega, tudi iz besednih ostankov, razodeva. « Tudi prevzeta beseda *cerkev*⁹ da »se ujema s panonskostjo« (11. 10. 1826, 48).

Naslednje mesto v zvezi z našo problematiko je šele s konca leta 1830 (15. 12., 76): »Vašega *pêh* sem zelo vesel, ker je slasten /köstlicher/ n o v dokaz, da se je prvo kristjanjenje začelo prek Nemcev v Karantaniji (lat: prim. Dobrovski Slavin ali Slovanka, lat: ne pomni strani, toda pravi: sveto izrazje se je začelo v Panoniji in se od tod širilo v notranjost Slovenije). /.../ in je naše *peklo* sam vaš *pêh* (prim. Dobr. Inst. str. 294: *peklo* = *smola* & Linde gl. pikele): goreči žvepleni pfuhl je opozarjal na *peku*, kar tudi pomeni peči, npr. *sonze pèzhe* die Sonne brennt, pravi Kranjec /.../.¹⁰

»Šaff. se bojuje proti meni glede domovine Cirilovega prev/oda/; po njem se je rodil v Solunu, po mojem sicer tudi med tako imenovanimi Bolgari, vendar na njihovi severni strani, v Panoniji. Vi ste bili doslej z menoj zaradi /besed/ *oltar*, *post*,¹¹ *hrst* itd., in jaz ne uvidim, kako je /te besede mogoče razložiti v Solunu. «* (77)

In (19. 12. 1830, 79): »Celo pri podmeni, da bi bil rimski patriarh neposredno ali prek svojega apost. vikarja, solunskega metropolita deloval v pogorju Rodopi in v Makedoniji, bi se to bilo moralo zgoditi prek panonskih slovanskih misijonarjev? – V osnovi pa menim, da sta pred 860 tako Rim kot Bizanc pustila Slovane v Macedoniji, Grčiji in Bolgariji 'pri miru'; na prevode biblije itd. je pred Cirilom tako malo misliti, kakor še danes, 1830./«

19. 12. 1830, 81: k *popu*, *cirky*, *kristu*, *oltaru*, *postu* gre po Dobr. Slavinu str. 222 tudi *licemjer*.¹²

⁸ **Skok: kramola:** »Rus. *kranóla* je iz njem. *Krawall*«; srvklat. *carmula*, »riječ, koja je germanskog podrijetla«. »Prema tome, *kramola* bi potjecala iz vremena bavarske kolonizacije zapadnih slavenskih krajeva.« – **Bezljaj:** »iz csl. *kramola* 'upor', vendar sln. cgn. *kramolec*«; iz srlat. iz germ. – **Vasmer: kramóla:** »Verjetno iz stbav. *karmala* (Lex Baiuvar.), od koder je tudi srlat. *carmula*.«

*** Da je *kramola* nemška pa 3. 8. 1828, 56. Za etimologijo te besede se zanima tudi 22. 11. 1828, 59.

⁹ **Skok: crkva:** »Hirt /.../ iz stvnjem. *chirihha*«; »Oblici sa -er- (slov.) = -re- (čakavski) ne mogu se objasniti iz njemačkog nego iz gr. *v > e* /.../ Slavenski femininum slaže se s germanskim.« – **Vasmer:** »Izvor domnevajo v got.-arijan. *kirikô 'cerkev' /.../ ali v stbav. *kirkô*, kar je stopnja pred stvn. *chirihha*«. – **Bezljaj** po Nahtigalu: »moravsko-panonsko *сърбуку* je iz stbav. *chirichum*«.

¹⁰ **pekel:** **Skok: pàkao** *pàkla:* »Kristijaniziranje vrši se na osnovi folklorne predodžbe o goručo smoli u paklu«. – **Vasmer: pèklo**, ruski pripis T.: [Vajan (RES 34, 1957, 137 in sl.) domneva prevzem slovan. *рѣкълъ* iz stsl. *рѣкълъ* iz lat. *picula* 'smola'.]

¹¹ **post:** **Skok: pòst** *pòsta* pl. t. f. *pòste pòstā:* »Općenito se misli da je u Panoniji u doba Ćirila i Metoda posuđeno iz got. (*sic!*) *fastan*, stvnjem. *fasta* (od lat. *fastus?*) kao izraz salcburških njemačkih misionara.« – **Marko Snoj:** »verjetnejše /.../ slov. *postě* izposojeno iz stvn. ali got.« – **Vasmer: post:** »Prevzeto/ iz stvn. *fasto* 'post' /.../ Zelo verjetno so ta prevzem izvršili prej moravsko-panonski Slovani kakor južni iz balkanskogerm/anskih/ jezikov.«

* Šafarik si je besede *post*, *pop*, *hrst* in *pkzl* razlagal s pokristjanjenjem retijskih Slovanov vse do Prizrena po latinskih duhovnikih; *pekloto* poznajo tudi Bolgari.

¹² **licemer:** **Vasmer:** »Mejer (Ēt 232) se poziva na stvn. *lihazari* 'licemer', *lihhazen* 'licemeriti', o čemer prim. Bec., DL 128 in sl.«

Iz leta 1832 (4. 5., 92), najdemo glas o živi literarni dejavnosti v Sloveniji. Med drugimi Kopitar omenja M. Čopa, ki bo tu še o njem govor v zvezi s Kopitarjevo panonsko teorijo: »Neki zelo učeni Zhop, ki mu je španska in angl. literatura dnevna piča, tudi v poljski dobro izveden, sedaj ljubljanski bibliotekar, bo o vseh teh knjigah** poročal v Jahrbücher.«

O kristjanjenju Slovanov piše Kopitar obširneje (27. 8. do 7. 9. 1832) tako: »Zgodovino kristjanjenja Slovanov je treba še(le) napisati. Ciril je našel že od Frankov pokristjanjene /k'ryjene) Slovane; od tod frankizmi: *k'rst, post, pop* etc. Vredno bi bilo raziskati, kako daleč noter, dol na jug, so prodrli ti frankizmi, kakor vaš *pěh*, ki je došel vse do Krete ($\pi\sigma\sigma\alpha$).* (*In z druge strani do Litve.«) Toda meni zadošča, da so ti frankizmi lahko doma samo v Panoniji /.../ Dobr. pravi v Slavinu sicer pogosto isto, ampak ko sem to povzdignil v slov(anski) karantanizem, je vse vzel nazaj in se zatekel v Solun! Prav, če tam razume frankizme. /Lat: Vendar to zanikam in zanikujem./ Samo v Panoniji ali na Kranjskem, v Istri, v stiku s Franki, ne morda na Krimu pri Hazarjih v stiku z Goti: /lat: so namreč frankovske besede, ne gotske./

Za Istro govori tudi beseda *cesarь*, kar je latinsko po frankovskem izgovoru /zloga/ *Cae*.« /In še o tem, o razliki med *s* in *z* = cesar – cesar./ /lat: »Toda vidim, da zaman vprašujem, ker vi /Nemci/ te razlike ne slišite niti ne opazite /.../ Čudno ostaja, da je *Kaiser* dobil stari izgovor /enote/ *Kaif*-, ne pa /tudi enak/ - $\sigma\alpha$!« In o tem še več na tej str. lol: »/T/ako dokazujejo frankovski izrazi *k'rst* etc., da se je to moralo prvotno zgoditi spet iz Panonije ven, četudi tacente historia /zgodovina o tem molči/«. Prim. še naslednjo določitev: »Frankovska dežela /lat: ki je vmes med Hrvaško in Benečijo. Torej ostaja pri Dobr/ovskega/ prvotni izjavi: slovanski dnevi tedna /lat: dodajam tudi preostalo krščansko izrazje/ so nastali najprej pri panonskih Slovanih, in so prišli od teh dalje na sever in vzhod, vseeno ali prek ciril/ičnega/ bogoslužja li že prej?

Če vzamemo, da je bogoslužje /lat.: rojeno v Solunski Bolgariji, bi se bilo to razširjanje moralo dogoditi seveda poprej, pred Cirilom. /Lat: Toda zgodovina /o tem molči./ /.../ Dodati je, da ima Ostromirjev kodeks sv. Silvestra na zadnji /dan/ dec., kakor zahodni. /lat: Grki drugače/.«¹³ In 6./10. 9., 1832, 103: »/Č/etudi jaz ne znam tako dobro gotski kakor Vi, vendarle vem, da so *oltar, pop, krst, ocet, mnich* (iz *Münch*, avstrijsko *Minch*, od tod *mnich* kot *grad* iz *gard* itd.), *post, peklo, vice* itd. pač frankovske, ne pa gotsko-nemške.« /Glede *vice*: »iz svn. wize, stvn. wizi f., 'kazen, posebno vice, peklenska kazen, pekel« – Hildegard Striedter-Temps po Miklošiču in Kranzmayerju./

V nedatiranem pismu, pač iz leta 1834, 202–203: »/.../ Carantania /tj. Brižinski spomeniki/. Ta sedaj tiskam tudi jaz v svojem prastarem Glagolitu. /.../ /T/a naj-

** Gre za knjige A. Murka 1832–1833; U. Jarnika 1832; 3. zvezek »posvetne zbirke pesmi, med njimi tudi ljudske«.

¹³ O tem gl. *Cločev glagolit*, 1995, LXI–LXIX: Ostromirjev koledar iz l. 1057, konkretno str. LXV, dan XXXI: »Trpljenje sv. mučenca papeža Silvestra.« O tem koledarju je v *CG* govor na več mestih, tudi v moji spremni besedi ... 91–92.

starejša Carantanica pripisujem škofu Abrahamu, Kranjcu in skoraj svojemu župnijskemu sofaranu, † 994. Upam, da sem to že sedaj (pred odkritjem prametodovskih kodeksov) spravil izven dvomov. In vendar so moji lastni rojaki /lat. Nihče ni prerok v domovini/, kakor da bi bili nadmočni, pripomnili, da se mi glede tega, razen morda Grimma, ne Dobr/ovski/, ne Šaf/arik/, ne kdo ve še kdo niso pridružili. /Lat.: Neumni ne vedo, kaj govorijo/ bibl. latin.).¹⁴

V tem času je Kopitar svojo panonsko hipotezo pripravljal za objavo v Glagolitu. O tem Grimmu v pismu 12. 12. 1834, 125: »V predgovoru /Glagolita/ skušam utrditi panonskost slov/anskega/ cerkvenega jezika, contra omnes et singulos /zoper vse in posamezne/. Ljudje brez teže mi hočejo natvesti Vaše soglašanje z Videtur bulgaricum /Zdi se bolgarsko/ Šaff/arikov/, Köppenov, Vostokovov in Dobr/ovskih/. Zadnja dva sta poznavalca stvari /rod. mn./, ne pa poznavalca /ene/ stvari /lat.: preostali so malenkosti/ /Lat.: Slišal boš in videl moje utemeljitve, izbrane in odločevalne, če me vse ne vara./« /Kakor znano, latinščina ne pozna vikanja./

Podobno skoraj čez eno leto (20. 10. 1835, 131): »S/em kot avtor in založnik dal tiskati čez 40 pol Glagolite Cloziana, ki jih prejmete v 4 do 5 tednih. V uvodu obsega 20 pol sem poskusil utrditi panonskost slov/anskega/ cerkvenega jezika, in upam, da sem zmagal. Na koncu sledi kratka stesl. slovn/ica/ in slovar! /Vse v malem Fl°, kar sem moral zaradi izdajane glag. Cloziana. Stvar me stane o. 1200 fl. denarja in dvakrat toliko zamere pred izidom; da ne govorim o bodočih šikanah recenzentov. /Lat.: Toda obljubil sem bil lastniku glagolskega kodeksa Clozu grofu Tirolskemu, da ga bom izdal in obljubo je bilo treba držati./«

In res 24. 11. 1835, 132: »19. t. /m./ je Gerold prevzel /naročilo/, da Vam priloži 1 prim/erek/ mojega Glagolita Cloziana, ki sem mu po Vašem nasvetu dodal skoraj vse svoje slovanske nazore in /lat.: pobožne želje/. Nekaj besed v vaših Anzeigen z Vaše strani bi mi bilo prav prijetnih.« Grimmu je tudi potožil, da je moral biti sam svoj založnik in da mu je judovski tiskar ceno za tisk zelo zasolil. Pa 18. 12. 1835, 135: »Sem tako zaupljiv /.../, da boste med prazniki držali svojo dobrohotno /gütige/ obljubo nasproti mojemu Glagolitu. – Željan sem vedeti, kako se bo Vašemu pozivu odzval Šafarik. Do mene se izraža zmeraj za držano; zares po nepotrebnih previdnosti; toda kdo mu to lahko zameri. – Tudi jaz sam naj bi bil previdnejši, pa nisem bil: sedaj bom raje trpel, kakor da bi se večno varoval in ženiral.«

21. jan. 1936 je Kopitar že vedel, da ima Grimm do njegove panonske teorije določne zadržke, prav kakor so jih imeli tudi v njegovi domovini Sloveniji (139): »Vsekakor z veliko napetostjo čakam Vaših ugovorov. Doslej sem bil ponosen na opombo svojih nasprotnikov (npr. enega /lat.: v slavističnem svojega učenca /Čopa/, ki ga je zlorabil od mene ne dovolj hvaljeni pesmar), da si svojo pan/onsko/ podmeno delimo s a m o z Grimmom./ /.../ Sedaj naj torej stojim sam! Pa ne, spreobrnem se k Vam, če svojo stvar z dejanjem izkažete. /Lat.: Toda to bomo videli v kratkem.«

¹⁴ Tu je seveda mišljen M. Čop, npr. iz časa abecedne vojske.

In še (11. 3. 1836, 139) zanimiva posebnost v zvezi z Glagolitom: »Domislil sem se dati bibliomansko 2 prim/erka/ tiskati na perg/amentu/, za papeža in cesarja. /.../ Grof Cloz pa si je izprosil prim/erek/ za papeža in /lat.: pristal sem rad/.« In hkrati o bogoslužju v slovanščini (n. m., 140): »Celo Vi ste me napak razumeli. Jaz ne mislim, da so Slovani imeli slovansko bogoslužje pred Metodom, tudi če so sicer znali pisati. V rim. cerkvi so edini privilegíes, ker Goti, tudi če so liturgirali v materinščini (kar verjamem) kot arijanci ne štejejo, vsi drugi Nemci pa so se zadovoljili z lat. mašo, kakor seveda tudi Slovani,¹⁵ dokler se Metod, da bi spodrinil soln/ograjske/ tekmece, ni domislil grškega.«

Odsej je Kopitar s svojo panonsko teorijo tudi pri Grimmu potisnjen v obrambo. Tako 31. 3. 1836, 144 Grimmu sporoča, da »Šafarik /njegovega/ Glagolita n o č e oznaniti niti v Jahrbücher/ /niti/ za dober honorar (razume se, n o č e, s prijaznimi izgovori)«. In nasproti Nemcem (n. m. 145): »Tudi vi nimate stvn. bogoslužja, pa vendar ljudska poimenovanja vsega cerkvenega; tako panonski Slovani, v katerih jeziku je potem post saecula ali vsaj saeculum /po stoletjih ali vsaj po stoletju/ Metod pel tudi mašo, da bi spodrinil Solnograjce. Si fuisset dialecto bulgarica, non habuisset *pop*, sed ut nunc habent *ierej*, nec *post*, quod nescio an sit etiam gothicum« /Če bi to bilo v bolgarskem narečju, ne bi imel /besede/ *pop*, ampak kakor imajo sedaj *ierej*, ne *post*, za katerega ne vem, ali ni tudi gotski/.¹⁶

Kmalu nato (16. 4. 1836, 148): »Že ta sicer izgubljeni *setb liz GC/* zadošča kot primer, da se je Metodov jezik zunaj Panonije med sorodniki po očetu marsičesa od učil in marsičemu priučil.«¹⁷ K temu stanju je Vasmer (150) pripisal: »Ta /Grimmova 16. str. obsegajoča ocena Kopitarjevega GC/ je v splošnem naklonjena, Kopitarja imenuje 'učenjaka, ki je pred vsemi sedanjimi slavisti', in mu glede Dobrovskega daje prav v vprašanju večje starosti glagolske pisave v primeri s cirilsko. Glede izvora starocerkvenoslovanskega jezika pa se ocenjevalec nasprotno postavi na stran Dobrovskega in navaja različne ugovore proti Kopitarjevi panonski teoriji. Ta okoliščina je Kopitarja očitno vznemirila in iz tega razloga postane ton njegovih pisem sedaj hladnejši, kar je posebej mogoče opaziti pri ogovoru in pri koncu pisem.«

Kopitar se je na Grimmove zadržke odzval v pismu (20, 4. 1836, 150): »Ad re-censionem Glagolitae /K recenziji Glagolita/: »Po /Dobrovskem/ (tj. samo po njegovi trenutni podmeni /lat.: k temu/) naj bi bila namreč v Makedoniji obstajala

¹⁵ To stališče Germanov do latinskega bogoslužja Škrabec v pisanju o cirilo-metodovski slovanščini razlaga z močno prisotnostjo latinske govorečega prebivalstva na stiku germanskega in rimskega sveta (prim. P. Stanislav Škrabec, *Jezikoslovna dela 4* /v tisku/).

¹⁶ Vasmer: *post*: »Prej je bil ta prevzem udejanjen s strani moravsko-panonskih Slovanov kot južnih iz balkanskogermanskih jezikov.« Kopitar sprva ni dvomil, da je *post* iz stvn. Gotščina je pri Vasmerju zajeta v izraz »balkanskogermanski« jeziki.

¹⁷ Vasmer: *sjat* 'govoriti, govorjati': »Navadno ga imajo za sorodnega s stind. *čánsati* /.../ Glasoslovno je bolj posrečena primerjava z got. *siggan*, novvn. *singen* 'peti' /.../ Odlično razlago gl. pri Machku /.../, ki to besedo primerja z lit. *žandù* žōdž 'izgovarjam besedo'.« Torej je beseda prej zahodno- kakor vzhodnoslovanska tudi na področju, kjer je uspevala stara cerkvena slovanščina.

slovanščina, iz katere naj bi se bila pozneje na novo izločili ne morda bolg/arsko/ in srbsko, ampak bi se bil le isti jezik pomešal s turcizmi. Vse to je zanj nenavadno slabo umikanje, kadar je bil v sili. /.../ – Ravno tako (starca sem poznal) si je pomagal pri Panoniji, ki jo je na začetku sam domneval (samo da ne popolnoma tako kakor jaz) z drugo skrajnostjo v Makedoniji, brez najmanjšega dokazilnega razloga kot tega, da se je Ciril doma v Solunu naučil slovanščine in naj bi bil v Bolgariji, če ne celo v Konstantinoplu na borzi s pomočjo Armencev in Koptov sklêpal slov/ansko/ pisavo, po legendah, ki pa jih je sam glede drugega njemu ne ugajajočega dezavuiral!.« Ter: »2. Glag/olica/ ni nastala med jug/o/z/ahodnimi/ Slovani, ampak je tem le na koncu ostala. Celo odlom/ek/ je bil iz grškega, torej v Makedoniji? preveden. Jezik je /ipsissima eadem /prav tisti/ kakor v Ostromirju i/n/ d/rugih/ kod/eksih/ qnoad grammaticam /kar se tiče slovnice/. Ne tako freisinški odlomki, ki imajo -ši /v končnici/ 2. os. ed. že skrajšan v -šb, pa še zmeraj veliko več metodijskega, kakor bi človek pričakoval.«

In str. 151: »3. Torej glede *crьky, hrьstiti, cęsarь, ocьь*,¹⁸ *kramola*, vsega 5/12, v ničemer ne ugovarjate (v tiskani oc/eni/); glede *sręda*¹⁹ naj čakam na nova gotska odkritja, da bi jih opustil kot stvn. Torej 6/12 brez hib po samem Grimmu, in preostanek 6/12 samo z možnostjo oporečnosti. Ker ne *penęz*,²⁰ ne *кѣнѣзь*,²¹ > *oltarь*, ne *postь*, ne *popь*, ne *kramola* niso gotski; *рѣкѣ*¹⁹ rod. *рѣклѣ* m. /spola/ ima ravno zaradi tega v srbsščini *a za i: pākāđ* rod. *pākla*, ki ni izpeljanka od *pekō* 'peči', tem dodaj še *županь*,²² ki je Bavarcem bil *jupanus*. – Zakaj, za božjo voljo oz. k vragu? iskati v Trakiji, kar je že bilo najdeno v Panoniji in Noriku??!!

Adde festum S. Silvestri /dodaj praznik sv. Silvestra/ zadnjega dec/embra/ alla Romana /po rimsko/ ergo Pannonia /torej Panonija/ /./ Novogr/ško/ *τεταρτη* je ravno iz cerkvenega koledarja iz Bizanca. Ali je torej tako zelo težko se najti v obdobja stsl. bogoslužja?

Dva Grka, s Fotijem v napetih odnosih, quia virtus in utroque summa fuit /ker je bila pri obeh krepost na višku/, se izselita v Panonijo, pod poslanstveno pristojnost patriarha, ki je nasprotnik njunega sovražnika. Lahko sta si s

¹⁸ *ocet*: **Skok**: *đcat*: gotsko posredovanje iz vseromanskega acetum. – **Vasmer**: *óčet*: »Prevz/eto/ iz lat. acētum 'kis', od koder je tudi got. *akeit*. /.../ Germ. posredovanje se ne posreči niti dokazati niti ovreči.«

¹⁹ *sreda* kot dan v tednu: **Skok**: *srjěda*: »Nije praslav. podrijetla (iako je sveslav.);«; »od *media hebdomas* ali got. *midja wiko*, stvnjem. *mittawecha*«. – M. **Snoj**: »po vzoru stvn. *mittawehha*«. – **Vasmer**: *seređá*: »Pom/en/ 'srednji dan tedna' je slovan. beseda dobila po kalkiranju stvn. *mittawęcha* 'sreda' ali po naliki tega – iz ljudskolat. *media hebdomas* /.../. Zemljepis besed v slovan/ščini/ govori prej v korist stvn. posredovanja, ne pa vpliva lat.-rom. poimenovanj.«

²⁰ *penęz*: **Vasmer**: *penjazy*: »*pęnędzь* iz stvn. *pfenning*, /.../ stsaks. *penning*«; »iz lat. pondus«, »prevzeto ne prej kakor v 8. stol., morda za časa Karla Velikega«. »Ni podlage govoriti o izvoru iz nepotrjenega got. **pinning*s.«

²¹ *knez*: **Vasmer**: *knjazy*: »prevz/eto/ iz pragerm. *kuningaz ali got. *kuniggs, stvn. *kuning*, tvorjenka iz *kuni* 'rod' /.../«.

²² *župan*: **Skok**: Pač prvotno slovanško, morebiti z vplivom bavarščine. Bavarci imajo to besedo od Slovanov in se je tudi terminologizirala celo v latinščini.

Svetopolk ~~ompo~~ prav lastnem srcu zamislila delovalno področje; se predstavi celo tudi v Rimu, kjer sta sprejeta z radostjo in posvečena v panonska škofa. Toda mlajši brat umre v Rimu; samo Metod nastopi svojo metropolijo in začne – l. 870 slovansko mašo, spričo katere o'connelovskega triumfa se nemški Richbald pobere. Metod tako deluje okrog 24 let; ampak nato pride madžarski orkan, ki njegovo sled v Panoniji čisto odnese. Toda njegovo bogoslužje se ohrani toliko trajneje v Meziji in dospe prek Konstantinopla celo v Rusijo. Zmeraj jasneje mi je, da je ciril/ska/ pisava le udobnostna zadeva Cirila in Metoda, ki z njo šele njuni slovanski učenci postopoma zamenjajo starejšo glagol/sko/ nacionalno pisavo iz spoštovanja za ta apostola in pač tudi za grško cerkev.

Reimški kodeks bi tudi tukaj imel svojo težo; ne opuščam še upanja, da ni sežgan /.../ Utinam! /O da bi!/²³

K 2 dodaj: Tudi evangeliji v *Asemanijevem*, sedaj Vatikanskem kodeksu so v glagol. pisavi, pa ne pisani med severozahodnimi Todoravci, temveč v Makedoniji. Tako tudi psalter metropolita Evgenija: vsi iz druge, čez 240 let cvetoče postaje metodijske književnosti, katere prva je trajala le 24 let in bila potem zamejena. Tudi Clozianus je izšel iz grškega vira, kar lahko vidite iz nelatinskega iuda (trizložno), iusus; tudi iz ierej (*ἱερεύς*) za *popr̃*, *tr̃ebnik̃* za *oltar̃* i/n/ v/eč d/rugega.«

In nato spet na str. 152 o Grimmovem »odpadu«: »Toliko ljubša bi mi bila Vaša zvestoba in Pannonicis /v panonskem/, ki ste jo prelomili sine justa causa /brez pravičnega razloga/, zato se tudi morate še vrniti. Ali Janeza VIII. pisma in Richbald niso ravno tako zame? Kajti če bi bilo od mojih 12 besed morda 4 do 5 hkrati gotskih, tako je vendar gotovo vseh 12 besed tudi stvn., vključno s 4 do 5, *česar̃* in *oc̃ỹb̃* iz frankovske dobe, ker bi se gotška morala glasiti *kesar̃* in *oket̃*. Če je *cyrice* a/n/gl/ovska/, nam je došla po posredovanju alemanskih spreobračevalcev, tako tudi *hr̃st̃iti*.«

Komaj kaj o njemu priznavalnega Kopitar piše v tem času. Vendarle (22. 5. 1836, 155): »Praško Druš/tvo/ z/nanosti/, na še edino, me je izvolilo za zunanjega člana, ob meritum glagolitae nostrae /kot zaslugo za naš Glagolit/.«

In spet o Grimmovi »spreobrnitvi« (30. 10. 1836, 160): »Če se večinoma spet spreobrnete k panonski resnici, se vam s tem podéli punitentia relapsi /kesanje vrtnitelja/. V istem pismu: »Hauptovo ozn/anilo/ /Glagolita/ izide šele v 76. zv/ezku/. Toda grof C**** /Castiglione/ je v št. LXXXII Bibl. it. eno napravil, ki me brani pred Vašimi kapricami, vendar ne brez mnogih nedostatkosti.«

Pa spet reminiscenca na Dobrovskega (10. 3. 1837, 163, 164): »Celo pok/ojni/ Dobr/ovski/ je bil le prepogosto čisti advokat (tj. protitemeljitve, ki jih

²³ Res se je ohranil. Njegovo usodo v od mene izdanem *Kopitarjevem zborniku* (1996, 285–292) prikazuje Antonia Bernard: Jernej Kopitar in Reimški evangelij. Prevod Kopitarjevega latinsko pisanega uvoda v izdajo zopet najdenega Reimškega evangelija mi je prevedla Antonia Bernard, prim. Jernej Kopitar: Reimški evangelij – Zgodovinski predgovor, v: *SR* 43 (1995), 201–222, z mojimi pripisi (str. 201–202) in povzetkom, prevedenim v angleščino. (221)

pozna, zaradi »imetipravja« z a m o l č u j e). Meni kaj takega ne bi bilo mogoče. /.../ Tako je storil s panonskostjo: n a j p r e j j o je izgovoril v Slovanki, ko pa sem ga prijel z a b e s e d o, je pobegnil v Solun! In vendar je z a n i k a l /läugnete/ v Slavinu v nasprotju s Schmidovo cerkveno zgodovino, po Schlözerju Cirilovo prisotnost v Bolgariji! Sicer (indeß) pa so pri vseh slabostih njegovi rojaki vsi skupaj nevredni, da bi mu odvezovali vezalke na čevljih. – Sam dobri Haupt si ni upal uveljaviti *srede* proti Vam, samo *кнѣзь*-a! Toda Vi sami boste postali spet m o j i, stavim. Kar /vor der Hand/ primerjajte samo našo *neprijazn* s seveda Ulfilovo unholþô, ali še bližje s s a m o ž e n s k o *unholda*! In Dobrovski/ razglša *neprijazn*²⁴ za predcirilsko.«

In h glagolici (5. 8. 1837, 167): »/K/ako zelo imam prav, da mi je glag/olica/ starejša od cirilice. Toda Vaš odpad od panonizma je dobrega Schmellerja zanesel še dalj; s a n j a o slovenskem bogoslužju pred Cirilom! Imena za krščanske reči imate vendar tudi vi od nekdanj, /168/ čeprav vi pred dr. Lutrom niste nemško liturgirali. Ravno na podlagi takih imen sem sklepal na panonizem.« K očitku, da bi bil Kopitar slovansko bogoslužje dal opravljati tudi med Kranjci (30. 3. 1838, 170): »Med Kranjci Metodu nisem dal liturgirati, pač pa med njihovimi b r a t i ob B l a t n e m jezeru, in pri tem moram ostati tudi po Vašem odpadu, dokler moji z g o d / o v i n s k i / i n j e z i k o v n i r a z l o g i n e b o d o o v r ž e n i, ne pa samo zanikani, brez razloga, od Čehov iz zavisti, od drugih iz kaprice. – Če je *pop* iz *παπας*, od kod potem *papež*?²⁵ – Ne iz vašega Papst?« Prav tam (171) grenkobna pomisel na Dobrovskega: »Dobr. je bil, ki je prvi izvajal slovansko krščanstvo iz Panonije, od tod *сръкѡвъ, срѣда* & za nem. = stvn. proglasil, in je odstopil le, ko sem jaz njegovo delo spopolnil.«

In Dobrovskega nasledstvo v slavistiki (19. 7. 1839, 175–176): »/A/li ste prejeli posebni iztis mojega panonskega izvora slovanske liturgije, ki sem ga jaz že v oktobru 1838 dal iz Trebizonda vračajočemu se Zachariji. Vsekakor imate III. zvezek Chmelovega Raziskovalca zgodovine /Der österreichische Geschichtsforscher, knj. 1, zv. 3 (Dunaj 1838), str. 501–515/. Tam se branim tudi pred Vašimi kapricami, ki so mojim intrigantnim nasprotnikom dale toliko zavetja (Unterschleif). Šařfarik/ se je sedaj čisto razkrinkal; toliko bolje; zame je vendar bolje biti prevarani kakor prevarant. O n j e, ki je na čelu vseh slavistov, ne Vaš Kop.^{xx}

Z a t o p a l m o s e i n t r i g i r a. P a l^{xx} daje svoj glas Šařfariku/, ne samo v s v o j e m, temveč tudi v s e h Slovanov imenu. Vide /prim./ njegovo/ Zgodovino Češke in Brockhausovega leks/ikona/ novo izdajo s. v. /pod to besedo/. – Mislim, da ž i v i h ne bi smeli klasificirati. – » Da je Kopitarja prevzela negativiteta glede Čehov prim. (23. 4. 1840, 186): »Ali Niebuhr nima prav, ko ima Čeha od 1620 /sem/ za moralno

²⁴ **Vasmer: neprijazn**: »'hudič' —moravsko-panonska prvina, v kateri vidijo kalk stvn. *unholda* m 'hudič', got. *unhulpa* – isto.«

²⁵ **papež. Skok: pop**: slov., češč., polj., kajk. *papež* < stvn., stbav. *pabes*. »Taj su oblik širili misionari iz Salzburga.« – **Vasmer: papež**: »Zahslovan., csl. beseda je bila razširjena v 9.–10. stol. s strani bavarskih misijonarjev iz Regensburga in Salzburga na Moravskem in v Panoniji«, iz stbav. *pāpes*, stvn. *bābes* iz ljudskolat. *pāpex* < *pāpa* + *pontifex*.

kastrirane? Toda čisto se jim ne odpovedujem; in sem si jih upal revirirati /spet napraviti može/, ko ne bi bili starejši od sedaj ton dajajočih fantastov ali norcev, ki o priliki znajo biti tudi faloti, kakor /nekateri/ drugi osli.«

23. 8. 1839, 179 spet piše o svojih nasprotnikih glede panonizma: »Da imate Vi glag/olski/ črkopis za veliko starejši, sploh niso upoštevali; pač pa Vaš odpad od panonizma z magoslavno izkoristili proti meni. Eh bien /torej dobro/, k *oltar*, *chr'stiti*, *papesh* = *pabes* Vam damo še *komkanje* za *Communio* iz najstarejših kodes/ov/. Ali je kakor koli mogoče, da imajo grški misijonarji VII. stol. tako terminologijo?«²⁶ In (p. t. 182): »No dobro, v privezku k Hezihiju sem dokaz za panonskosti omejil na samo stringentne primere. *Lege et expende et judica*. Nos tibi ob solum *Reinhart* credimus originem svn. – /Beri in presodi in sodi. Mi ti, četudi zaradi samega Reinharta, verjamemo, da je izvor stvn/«. In nedatirano (191): »Med panonizme računam tudi *komkati*, *komkanje* iz *communicieren*. Kako bi do tega prišel grški/ misijonar? To ni *kmotra*²⁷ imajo najstarejši kod/eksi, glagolski in cirilski.«

In razkritje človeškosti (11. 11. 1840, 191): »Dvojno me je veselilo Vaše pisanje z dne l. t. /m./, ker ker sem ga skoraj vsega vnaprej tako in ne drugače uganil. Takó ravna prava, nemška odkritosrčnost (*Freymuth*) in nemško prijateljstvo. Aliter *Slavi* mei, quos tu minus nosti, quippe minus expertus eorum dolos et perfidiam /Drugače moji Slovani, ki jih manj poznaš, in si seveda manj izkusil njih zvijače in nepoštenost /. Toda čuditi se moram še zmeraj, kako da Vi, ki so se Vam zdele v moji oceni Dobrovskega Instit/utiones/ surove in neurejene teze za moje panonske razloge zadostne, da ste me proti Dobr/ovskemu/ zaščitili, sedaj, ko je Dobr/ovskega/ pi smó Pertz, na katerega se triumfalno in izzivalno sklicuje tudi Š/afarik/ (*Starožitnosti* str. 818, 819) ne opažate niti moje neovrgljive *peterice* /*pentas*/: *chr'stiti*, *oltar*, *mnič*²⁸ in še zmeraj hočete, da naj stvar dokažem! V tem vidim Vaš strah pred človekom, čeprav prijatelju *Kembleju* glede nj/egovih/ run vse rad podpišem, kar hvali o Vašem mučeništvu.«

In še grenkoba (14. 11. 1840, 192) ob Palackega in Šafarika podtikanju, da je Kopitar s svojim panonizmom v najemništvu avstrijske vlade: »Če bi P/alacky/ in Š/afarik/ resnično verjela, da se za Panonijo bojujem v najemništvu vlade, potem me ne bi bil poskušala obtožiti sramotilnega pisanja ob *Hesychiju*: toda onadva lažeta in dopuščata lagati prek /lat.: skrivaj pregovorjenih/ k čemu, kar je njima v prid, danes belo, jutri isto črno.« – In še (20. 4. 1841, 194) o Šafarikovi škodoželjnosti glede Kopitarja (*Starožitnosti* str. 809): (195) »Najplemenitejši pa je ostal pri zavestni neresnici, da bi škodoval staremu prijatelju, pospeševalcu in

²⁶ **Vasmer:** *kómkat'*: 'iti k obhajilu': »Prek cerkvenega jezika iz lat. *communicāre*'.« Torej ni iz grščine. **Skok** in **Bezljaj** tega nimata.

²⁷ **Vasmer:** »Slovan. *kumotru* 'boter' /.../ < *kumotra* 'botra', kar izhaja iz ljudlat. *commater*. Torej spet ne morda iz grškega. – **Bezljaj:** *bóter* -tra tudi *kóter*, *kotrej*, *góter*, *gótej*: »Izposojeno v različnih obdobjih iz n.«

²⁸ **menih:** **Skok:** *monah*: »(preko stvnjem. *muniich. Mönch*)« – **Vasmer:** *mniih*: »Prevzeto iz stvn. *munih* iz ljudskolat. *monichus*, iz gr. *monachós*. /.../ Neposredni rom/anski/izvor se ne sprejema iz glasoslovnih razlogov. – **Bezljaj:** *menih*, *mæniha*, *mūnih* < stvn. *muniich* > *mænich*. itd.

dobrotniku.« Na Čehe leti tudi naslednje (28. 5. 1841, 197): »Dobri ljudje sedaj čakajo na moje mesto, kakor so čakali na smrt Dobr/ovskega/. V 9 letih, ko bom za v pokoj, ga vsakemu odstopim sam, če bom še živel; sicer seveda še prej, vendar neprostopljivo.«²⁹

Ob tedanjih poskusih, da bi se spodnesel Kopitarjev panonizem (p. t., 198): »Da sl/ovanski/ cerkveni jezik pripada nam, Noričanom, dokazuje poleg *Rîma*³⁰ m. za Roma, s. *Jakîn* iz *Ancōna*, *Skradin* iz *Scardona*, *Nin* iz *Nona* i/n/ v/eč/ tak/i/h/ samih specialnih hrvatizmov, kakršnih/ nima nobeno drugo narečje./« – In spet razočaranje ob nelepota življenja (10. 6. 1841, 199): »Preuss je hotel izčrpati bolgarščino (pač s Š/ovo/ namero, da bi moji podmeni dal milostni udarec), ker pa se je že pred vstajo, na Dunaju bal za svojo varnost, bo šel verjetno samo do Beograda. O delu, ki ga ima v mislih po Š/afariku/, meni ni dal nič vedeti. Toliko verjetnejša je moja zgornja domneva. Nimam nič proti, samo če jo dokaže. Ampak Vi sami, prijatelj, ste mi največ škodovali, ker ste se vstran od mene postavili med šikanerje. Toda taka je politika; prijatelja zapusti, celo izrazi svoj odpad, da se ne bi kompromitirala z njim. Škandaliziral torej me je Vaš odpad toliko bolj, ker od Vas nisem pričakoval, kakor od vsakega Slovana, z izjemo sebe, se razume, ki mora imeti nemško kri, ker h krivici ne more molčati.«³¹

Še marsikaj bi se dalo povedati iz Kopitarjevih pisem prav zadnjih let vendar to ne gre v okvir naše teme. Posredno vendar tole o človeku, ki je Kopitar zanj imel občutek, da bo nadaljeval njegovo delo (18. 10. 1841, 200): »Jaz sem Rimljanom predlagal odličnega namestnika v mladem (28 let) Slovenju: toda vztrajajo pri meni, ker me lahko dobijo za stonj, tj. ex decreto /po nalogu/ principis M*** /kneza Metternicha/. Ta Štajerec je mlad Grimm, ki se odtlej ukvarja tudi s sanskritom in – mi vsak dan sporoča svoja odkritja. Npr. odmike od sl/ovanskega/ ж = Ѡ, а = ѣ. Češ da imajo Poljaki tudi *miedzy* poleg dosled/nega/ *miedza* in kar je še več: *wneĳ poleg *wruk* /.../ itd.« Pripominja še (201): »Po možnosti se bom skušal potovanju v Rim izogniti.« Ni se mogel.³² O Miklošču je pisal tudi o Fr. Aug. Pothu v Halleju (3. 7. 1844, 210): »Moj čas študija (sedaj imam 64 let) je mogoče imeti za predsanskritski; zato sem tudi namesto sebe pred dvema letoma z uspehom pregovoril drugega slavista, Dor. Miklosicha, 28-letnega, da bi si prilastil tudi nepogrešljivi sanskrit.«

²⁹ V resnici je Kopitar za tem živel le še tri leta.

³⁰ *Rim*: **Vasmer**: »Najverjetneje prevzem iz stvn. *Rîma*, got. Rûma 'Rim', pri čemer je bil germ. *r* nadomeščen z mehkim *ř*»; /.../ prim. še rimsk(i): stvn. *römisk*; »Ni primerno kot vzporednice /navajati/ dalmatska krajevna imena *Nin*, *Solin*, *Skradin* iz *Nona*, *Salona*, *Scardona* /.../, ker gre tu za star/i/ J iz ljudskolat. ū)«. – **Skok**: »Nije posuđenica praslavenska, jer je taj toponim kršćanstvo proširilo. /.../ Ne treba pomišljati da je *Rim* došlo u slavine preko stvnjem. (germanskoga, Mikkola) *Rum*.«

³¹ Na enem mestu je Kopitar res menil, da so bili pri nas obrtniki prvotno Nemci, torej tudi »kopitarji«, in s tem tudi on, daljnega nemškega izvora.

³² Kopitar se je moral čutiti ne več tako trdnega, ker se je pótí v Rim skušal izmakniti. Rim mu je gotovo skrajšal življenje: v njem je bival od 1842 do maja 1843, ko se je na plučih težko bolan vrnil na Dunaj. Čez dobro leto je bil že mrtev.

Kopitar je s svojim panonizmom vsekakor močno opozoril na predcirilometodovsko krščanstvo noriških južnih Slovanov, in sicer na podlagi prevzetih besed iz zahodnih germanskih jezikov. Zanimivo je, da so vse od Kopitarja predlagane etimologije od tam prevzetih besed sedaj potrjene, edina izjema je bolj mimogrede navrženi *župan*, ki pa so ga Bavarci prevzeli od Slovanov. V tem smislu je glede teh prevzemk Kopitarjeva v veliko večji meri obveljala kakor Grimmova, ki bi bil marsikaj pripisal Gotom ali neposrednemu prevzemu iz latinščine, seveda ljudske. Kopitar je imel tudi prav, ko je menil, da so vzhodni južni Slovani prvotni, sicer ne več ohranjeni (cirilo)metodijski jezik šele pozneje spremenili v obliko, kot je izkazana v najstarejših rokopisih, in sicer tako, da so to in ono premenili iz svojega, to in ono iz prvotnega pa opustili. Žal se ni uresničila Kopitarjeva nada, skoraj gotovost, da se bodo našla cerkvenoslovanska besedila iz 9. stol. In prav je imel Kopitar glede starosti glagolice, pa je s pravico obsojal nelepo, prav tudi prezira vredno početje »Čehov«, tudi kolikor gre za vplivanje na ruske slavistične popotnike tistega časa, kar se tiče njegove osebe in njegovega panonizma; kakor da so se mu hoteli maščevati tudi za Kopitarjevo razkrinkavanje njihovega ponarejanja, potvarjanja starih zgodovinskih besedil. – Torej panonizem po vsem tem še zmeraj ni argumentativno ovržen.

SUMMARY

With his Pannonian theory Kopitar strongly pointed out the pre-Cyrilo-Methodian Christianity of the South Slavs of Noricum, i.e., based on loan words from West Germanic languages. It is interesting that all the etymologies of West Germanic borrowings suggested by Kopitar later proved to be correct, with the exception of more-or-less incidentally mentioned term *oupan*, which the Bavarians borrowed from Slavs. In this respect Kopitar's word on these borrowings prevailed to a much greater degree than Grimm's, who would have attributed many a thing to Goths or to a direct borrowing from vernacular Latin. Kopitar was also correct in thinking that the East South Slavs later changed the original, now lost (Cyrilo-)Methodian language into the form that is attested in the oldest manuscripts, i.e., by changing some elements from their language and omitting some elements from the original texts. Unfortunately, Kopitar's hope, almost certainty, that Church Slavic texts from the 9th c. were yet to be found, did not come true. Kopitar was also right about the age of Glagolitic, and he rightfully condemned the unfair, despicable actions of »Czechs«, also when it comes to influencing Russian Slavic travelers of his era with respect to his personality and his Pannonian theory. It was as if they wished to take vengeance for his exposing their forgery and falsification of old historical texts. – Therefore, the Pannonian theory has not been refuted with convincing arguments. Kopitar defended his thesis on the West South Slavic basis of the Old Church Slavic liturgical language with the following 24 nominal stems and 1 verb from the Old Church Slavic texts: *boo-*, *cerkv-*, *cesar*, *cyrice*, *knez*, *kmotr-*, *komkati*, *kramola*, *krist*, *krst*, *licemer* (calque), *menih*, *neprijazn-* (calque), *ocet*, *oltar*, *papeo*, *penez*, *pekl-*, *pop*, *post*, *Rim*, *set*, *sreda* (day of the week), *vice*, *oupan*. This claim was to some extent challenged with the thesis that some of these lexemes were borrowed from Gothic in the Balkans, but contemporary etymologists (Vasmer, Skok, Bezljaj, Snj) confirm their West South Slavic character; these words came to West South Slavic from (or via) West Germanic languages, practically from German, i.e., even in the case of words of Latin origin.